

Profesor Ryszard Palacz (1935-2024)*

Ryszard Palacz urodził się 26 czerwca 1935 r. w Bydgoszczy. Po ukończeniu studiów na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego kontynuował naukę w École des Hautes Études w Paryżu. Najdłużej związany była z Instytutem Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, gdzie przechodził kolejne szczeble kariery naukowej i uzyskał stopnie naukowe doktora (1963) i doktora habilitowanego (1972). PAN była Jego miejscem zatrudnienia aż do 1992 r. Cenne doświadczenie zdobywał nie tylko w polskich ośrodkach akademickich (np. w Uniwersytecie Śląskim i WSP w Rzeszowie), ale przede wszystkim w zagranicznych, jako wykładowca, profesor wizytujący czy pracownik badawczy. Jego długoterminowe, trwające od jednego semestru do dwóch lat, zagraniczne pobyty naukowe miały miejsce w latach sześćdziesiątych XX w. we Włoszech i w Niemczech (Sapienza Università di Roma, Istituto di Filosofia; Universität zu Köln, Thomas-Institut), a w latach siedemdziesiątych w Niemczech, Kanadzie i Hiszpanii (Goethe Universität Frankfurt am Main, Institut für Sozialforschung; University of Toronto, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, St. Michael's College; Universidad Pontificia de Salamanca, Facultad de Filosofia). Profesurę nadzwyczajną uzyskał w 1989 r., a zwyczajną – w 1997 r.

Od 1992 r. prof. Palacz związany był z Wyższą Szkołą Pedagogiczną im. Tadeusza Kotarbińskiego, gdzie przez lata prowadził wykłady oraz seminaria z całego spektrum przedmiotów historycznofilozoficznych, tj. z historii filozofii

* Zawarte w tym wspomnieniowym tekście informacje opierają się m.in. hasła w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. III, Warszawa 2000, a także na materiałach z Archiwum Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz ze zbiorów rodzinnych, za udostępnienie których autor składa podziękowania na ręce dr hab. Bogumiły Brockiej-Palacz, Wdowy po Profesorze R. Palaczu.

starożytnej, średniowiecznej, nowożytnej, filozofii polskiej, a także translatoria. Ryszard Palacz był jednym z profesorów, którzy współtworzyli zielonogórski Instytut Filozofii. Miał wśród kadry największe doświadczenie naukowe zdobyte w ośrodkach zagranicznych, co nie pozostało bez wpływu na ukształtowanie obyczajów akademickich w Instytucie Filozofii. Podczas pracy w UZ prof. Palacz wypromował jednego doktora i kilku magistrów, kierując przez lata pracami Zakładu Historii Filozofii.

Profesor Palacz był przede wszystkim historykiem filozofii, który specjalizował się w mediewistyce filozoficznej oraz w historii filozofii polskiej, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru znajdującego się na przecięciu tych dziedzin, tj. filozofii średniowiecznej w Polsce. W jego bogatym dorobku znajdują się cenione i wciąż cytowane syntetyczne monografie nt. filozofii średniowiecznej (*Od wiedzy do nauki. U źródeł nowożytnej filozofii przyrody*, IFiS PAN 1979; *Filozofia polska wieków średnich*, Wiedza Powszechna 1980); prace poświęcone myślicielom średniowiecznym w znanej serii „Myśli i Ludzie” (*Abelard*, Wiedza Powszechna 1965; *Ockham*, Wiedza Powszechna 1982) i starożytnym (*Sokrates*, Zielona Góra 1994). Jak wiadomo, książki z serii „Myśli i Ludzie” składały się z autorskiego opracowania wybranej postaci i wyboru tekstów źródłowych w przekładzie. W Abelardzie i Ockhamie część przekładów z łaciny została dokonana przez R. Palacza. *Klasyki filozofii* to z kolei książka popularyzująca filozofię i używana jako uzupełniający podręcznik akademicki na kierunkach niefilozoficznych. Jej wartość potwierdza pięć wydań (wyd. I: 1987, ostatnie: 2005). Inny podręcznik akademicki, wciąż wykorzystywany w dydaktyce uniwersyteckiej to *Klasyki filozofii polskiej* (Zielona Góra 1999) i uzupełniająca go antologia tekstów (*Wybór tekstów filozofów polskich*, Zielona Góra 2002). Jeszcze kilka miesięcy przed Jego śmiercią ukazało się drugie wydanie *Klasyków filozofii polskiej* (Zielona Góra 2024). Warto też dodać, że prof. Palacz został zaproszony przez Uniwersytet Preszowski na Słowacji do wygłoszenia cyklu gościnnych wykładów, których pokłosiem była publikacja książkowa pt. *Dve prednášky z antickej filozofie* (Prešov 2004), poświęcona postaciom Sokratesa i Seneki.

W przyszłości dorobek R. Palacza, kompletna bibliografia Jego prac i Jego wkład do historiografii filozofii w Polsce i na świecie z pewnością doczekają się wnikliwych badań i całościowej bądź częściowej oceny, ale przytoczmy krótki wyimek z mniej znanej pracy, posłowia do książki innego autora, a pozwoli on na wstępne wyrobienie sobie zdania nt. metody Jego pracy. Można je bowiem w jakimś zakresie uznać za swoiste credo Jego prac: „Historyk filozofii zwraca bowiem uwagę nie na występowanie »czystych« rozwiązań oderwanych od

wszelkich zewnętrznych determinacji, ale zajmuje się koncepcjami występującymi w świadomości jednostkowej konkretnych myślicieli działających w konkretnych i historycznie ukształtowanych warunkach społecznych. Historyka filozofii zajmują przeto nie tylko same problemy [...], ale poglądy i postawy poszczególnych filozofów i, szerzej, kierunków i szkół filozoficznych”¹. Ten właśnie postulat, aby idee filozoficzne badać zawsze w łączności z konkretnymi tekstami źródłowymi i – co za tym idzie – z ich autorami, ich intelektualną genealogią, szkołą, środowiskiem, nurtem, uwarunkowaniami pozafilozoficznymi itd., chyba zawsze towarzyszył Jego liczny pracom. Także wieloletni serdeczny przyjaciel Profesora, jego rówieśnik i kolega od czasów studiów filozoficznych na Uniwersytecie Warszawskim, prof. Czesław Głombik (1935-2022), również historyk filozofii, podobnie pojmował metodę badania i pisanie historii filozofii, choć interesowały go inne epoki i obszary problemowe.

Prof. R. Palacz wydawał średniowieczne rękopisy, redagował i współredagował kilka z najważniejszych polskich czasopism filozoficznych („Mediaevalia Philosophica Polonorum”, „Studia Mediewistyczne”, „Studia i Materiały do Dziejów Filozofii w Polsce”, „Humanitas”). Miał w swoim dorobku również wiele artykułów opublikowanych zagranicą. Był wieloletnim członkiem polskich i międzynarodowych towarzystw filozoficznych, wymienimy te najważniejsze: Polskie Towarzystwo Filozoficzne, Société Internationale pour l’Étude de la Philosophie Médiévale, Società Internazionale Tommaso d’Aquino. Jako członek rad naukowych kongresów organizowanych przez ww. towarzystwa, a także stały uczestnik (ok. dziesięć razy) organizowanych w Kolonii Mediaevistentagungen zdobył sobie wysoką renomę, reprezentując środowisko polskich badaczy myśli średniowiecznej. Zabierając głos w dyskusjach kongresowych i nie stroniąc od polemik, został – podczas jednego z odbywających się w Hiszpanii kongresów – w sposób specyficzny wyróżniony. Otóż organizatorzy wręczyli mu na zakończenie obrad specjalnie wydrukowany plakat, który w kolorach przedstawiał dynamiczne starcie torreadora z bykiem i zwyczajowo zawiadamiał o corridzie, ale w miejsce nazwiska torreadora wstawiono imię i nazwisko Profesora. Także w jednym z zapisków w *Dziennikach* Władysława Tatarkiewicza z 1973 r. zachowało się wspomnienie o tym, że R. Palacz, znany mu dobrze młody i świetnie rokujący wówczas badacz – bo Tatarkiewicz czynnie uczestniczył w jego kolokwium habilitacyjnym w IFiS

¹ Ryszard Palacz, „Posłowie”, w: W. Czałojan, *Wschód i zachód* (Warszawa: PWN, 1980), 276.

PANie i miał jak najlepsze wrażenia – był wysoko oceniany podczas jednego z hiszpańskich kongresów mediewistycznych, wyżej niż jego koledzy z Polski.

O Tatarkiewiczu Profesor pisał niejednokrotnie, jako o wybitnym historyku filozofii, którego znakomitych wykładów miał przyjemność słuchać. Prócz niego, jako swoich nauczycieli wymieniał mediewistów o międzynarodowej renomie, Jana Legowicza i Stefana Swieżawskiego, ale także Leszka Kołakowskiego i filozofa szkoły lwowsko-warszawskiej, Tadeusza Kotarbińskiego.

Profesor Ryszard Palacz zmarł 19 października br. Mimo że niemal dwie dekady był już na emeryturze, cieszył się wszystkimi sukcesami zielonogórskiej filozofii i całego uniwersytetu. Dawnym współpracownikom niezmiennie chętnie służył pomocą i radą. Sam zaś szczególnie cenił filozoficzne rady Seneki, za którym stwierdzał, że życie człowieka jest długie, o ile jest wypełnione treścią i wartościowym wysiłkiem, pracą, bo życie bez treści jest powolnym, na lata rozciągniętym umieraniem. Treścią życia może być twórcza praca i swoim przykładem Profesor Palacz przekonał swoich współpracowników do hasła, które może i zdaje się brzmieć trywialnie, ale właściwie zastosowane przynosi dobre efekty: „róbmy swoje!” Wielu współpracowników i studentów zapamiętało Jego poczucie humoru, niekiedy autoironiczne, a niekiedy ironiczne, w którym pod powierzchnią krytyki kryła się ważna rada, pomysł, inspiracja. Kilka osób z tych rad skorzystało i nie żałowali impetu, który został im nadany, jeśli można posłużyć się tutaj mediewistyczną metaforą.

Dodajmy na koniec, że do dorobku prof. Palacza nawiązywała wprost XII edycja Seminarium Historyków Filozofii Polskiej, która odbyła się w dniach 19-20 maja 2025 w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Zielonogórskiego i której towarzyszyła wystawa poświęcona Jego życiu i twórczości. Aby upamiętnić Jego dorobek organizatorzy Seminarium wprost odnieśli się do tytułów Jego książek, proponując uczestnikom refleksję nad następującym tematem: *Filozofia polska – między klasykami i epigonami*.

Prace Profesora Ryszarda Palacza nadal są wykorzystywane i cytowane. Mediewiści zagraniczni przywołują Jego niemieckie czy francuskie artykuły, autorzy polscy korzystają z Jego dorobku na temat średniowiecznej myśli polskiej i zagranicznej, odbiorców znajdują także Jego prace z dziejów filozofii antycznej, a szerokie wykorzystanie znaleźli *Klasycy filozofii*, także tej polskiej. W życiu Profesora Palacza nie brakowało osiągnięć naukowych, stabilności w życiu osobistym, satysfakcji z sukcesów współpracowników i uczniów, ale wielką radością było dla Niego to, że Jego dorobek żyje i nie został odłożony na zakurzone półki.

Tomasz Mróz

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: 0000-0002-5499-0383

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RF.2025.043>

e-mail: t.mroz@ifil.uz.zgora.pl